

Wehner Tibor

Lélek-háborgások szobrokban és bútorszobrokban

Palotás József:
Bikaúr

(Palotás József autonóm és alkalmazott szobrászatáról)

Palotás József szobrászművész 1972 óta, vagyis immár négy évtizede a kortárs művészet aktív résztvevője, a szobrászat minden ágazatában tevékeny alkotó: rendszeresen bemutatkozik a kis és közepméretű plasztikákkal, domborművekkel és érmekkel a szobrászati kiállításokon, s emellett számos monumentális alkotás – emlékmű, emlékszobor, kút, díszítő jellegű plasztika – is megszületett műhelyében. Az önálló művészi programja szellemében alkotott, és az alkalmazott jellegű, a megbízásra készült művei körében is megannyi anyagra, számos technika-alkalmazásra lelhetünk: Palotás farag fát és követ, önt bronzot és vasat, valamint megmunkál üveget és poliésztert, s készít betonszobrot is; ebből a változatos szobrászati repertoárból a nyolcvanas évektől a tradicionális mintázás, és a fémből való kivitelezés, a megformálásvált dominánssá. Az anyagokat, a technikákat, a megmunkálásmódokat illető vonatkozásokon, a jellemzőkön túlmenően van itt egy kategorizálási probléma is: Palotás József ugyanis a kilencvenes években, az ezredfordulón megteremtette a monumentális kiállítási plasztika műformáját. Nem kisplasztikákat nagyított fel és nem is a szabad térbe szánt, a köztéri monumentális kompozíciókat emelte be a kiállítóterembe. Nem tisztavirág életű installációt és nem térberendezést, nem tárgy-kollázszt csinált, hanem a klasszikus szobrászati eljárás módokat – a viaszveszejtéses és a homokformázásos technikát – alkalmazva hozott létre monumentális plasztikát. Ezek a leleményes önszponzorálással kivitelezett, nagyméretű festett és patinázott bronz- és vasszobrok hol magától értetődő természetességgel lelnek otthonra egy-egy belső térben, hol erőteljes dimenzióikkal, formarendjükkel és monumentalitásukkal feszítik szét zárt közegeiket.

Ezen, a közelmúlt törekvéseit karakterizáló és hangsúlyozó, a magyar művészeti porondon vitathatatlan nóvum regisztrálása mellett további érdekes váltásokra, változásokra figyelhet fel a Palotás József munkásságára visszatekintő művészetkedvelő. A pécsi évekhez kötődő pályakezdő periódus figuratív műveit Dunaújvárosban egy elvont, konstruktív szólalomokra vezérelt plasztikákat

termő alkotószakasz követte, majd a nyolcvanas évektől Palotás meglelte azt az expresszív-szürreális nyelvezetet és plasztikai világot, amely napjainkig meghatározón jellemzője e szobrász művészetének. Palotás elmúlt két-két és fél évtizedben alkotott csaknem minden művében az élettelen élővé alakítása, s az élő felfokozott tobzódása vált központi problematikává. Emberi alakok és meghatározhatatlan rendeltetésű tárgyak a szobrászati analízis kiindulópontjai, s a motívum különös átalakulások alanyává és terepévé válik: elveszti a harmonikus arányokat, a megszokottságok által szépnek minősített formákat a test, s a dolgok látomásszerűvé, álomittassá, burjánzóvá, a rút szépségeiben tobzódóvá alakulnak. A művek mélyrétegeiben ott a mitikus múlt: a felszíni rétegek alatt mitológiai, történelmi és világirodalmi hivatkozások és utalások, keleti filozófiák és pszichikai kalandozások élményanyagai rejteznek, amelyek néhol felszínre törnek, de ha nem, akkor is intenzíven és a titokzatosságokba burkolózón áthatják a kompozíciókat. A tematikai vonzódásoknál, a tartalmi utalásoknál azonban fontosabb e szobrász alkotásaiban a forma, a leleményes formateremtés jelensége és jelentősége: a domborodások és a duzzadások, a hajlatok, a vad, indázó nyúlványszerűség, amely a művek furcsaságokban villódzó auráját hozza létre, s amely egyszersmind erőteljes térszervező hatásokat is indukál, dinamikával telíti a szoborközegeket.

1973-ban a *Művészet* című lap Pécs-baranyai számában Bükkösdí László írt egy rövid összefoglalást a térség szobrászairól, s Bocz Gyula, Kígyós Sándor és Farkas László mellett Palotás Józsefet így mutatta be: „A lírikus Palotás József munkáin még egyértelműen látszik, hogy Somogyi József volt a mestere. Az első ösztönzéseket a főiskoláról akkor frissen érkezett Rétfalvitól kapta, s most munkatársként is az ő alkotói közelségében él... E hatások azonban nem jelentenek epigonizmust. Palotás szubjektív élményrendszerét építi szobrokká. A plasztikai megoldások azonban nem elégtik ki, a szoborfestés számos variációjával kísérletezik... Figuráin hangsúlyozott szerepet kap a drapéria barokkos ábrázolása. Mindent idealizál kissé. Szobortervei izgalmasabbak, mint elkészült alkotásai.” A napjainkban készült és készülő Palotás-

Palotás József:
Fehér melankólia

művek köréből – érvekként és cáfolatokként érvényesítve a kritikusi megállapításokat – kissé furcsa visszatekinteni az *Öreg*, vagy az *Arany János* című, reális hangvételű korai alkotásokra, de annyi megállapítható: a szürreális-expresszív torzítások és burjánzások szobrászává vált Palotás József az ezredfordulón, majd az ezredfordulón túl is a klasszikus szellemiség, a hagyomány továbbéltetőjeként dolgozik, tanúsítva, hogy e szférában is bejárásra érdemes, felfedezésre váró, érzékiségekben fürdő, izgalmas terepünk nyílhatnak meg előttünk.

A közelmúlt éveiben az izgalmas terepünk megnyílását Palotás József új bútorplasztikáival is tanúsította, amelyek kollekcióit 2009-ben Szentendrén a Rodin Galériában, és 2011-ben Sopronban, a Hajnóczy-Bakonyi-házban is közönség elé tárta. E különös, korántsem megszokott műegyütteseket bemutató tárlatok anyagának megközelítéséhez időben és térben is távolról kell elindulnunk. A fa, mint alapanyag első jelentősebb felbukkanása után kutatva 1974-ig kell

visszatekintenünk Palotás József szobrászművész pályáján: ekkor, a Komlóhoz és Pécshez kötődő alkotóperiódusban faragta meg és festette be azt az egészalakos, életnagyságú *Gulácsy Lajos*-portrészobrot, amely a pályakezdő alkotószakasz egyik legjelentősebb alkotása. Ekkoriban számos faszobor készült műhelyében: így a *Gulácsy*-szobor mellett egy *Bobóc* és az *Arany János*-portré is, de aztán az 1976-os Dunaújvárosba való költözéssel nemcsak az alkotótér változik meg, hanem a matéria is: a hetvenes évek második felétől – bár időként felfelbukkan a kő, a márvány is – főként fémszobrokat: öntöttvas, acél, és bronzkompozíciókat készít. Ennek a műsorozatnak egyik érdekes állomásaként született meg a szürrealista stílusjegyeket hordozó *Hedonista asztal* című öntöttvas munka 1986-ban, amellyel egy mindennapi használati tárgy, egy bútordarab és a feszült érzékiséggel éltetett férfi és női testformák furcsa ötvözéseként egy korántsem megszokott, plasztikai jelenésé érlelt alkotást állított a művész a szemlélő elé. A *Hedonista asztal* azonban még inkább szobor volt, mintsem bútor. És mindehhez még egy érdekes, egyedülállóan ítéhető terv-sorozat is kapcsolható a nyolcvanas-kilencvenes évek fordulóján: az utcai lámpák, a világítótestek, a kandeláberek szobrászi igényű és szemléletű megformálásai. Az indaszerű, lágy hajlatokat követő díszekkel ékesített formarend, a puszta funkcionalitáson túllépő, izgalmas és igényes kialakítás ideája – amellyel a megszokott egyen-utcakép monotonitását szüntette (volna) meg – sajnos megrekedt a tervezés fázisában, s így városainkban a szürke, semmitmondó fémoszlopok sorjáznak azóta is. Illetve a budapesti belvárosban e szellemiség egyik kevésbé sikeres kandeláber-példányai valósultak meg a közelmúltban, de sajnos nem a Palotás-műhely finom tervei szerint.

Ezen időbeni vissza- és térbeni szerte-pillantással el is érkeztünk Palotás József új kiállítási kollektíváihoz, amelynek műveit szemlélve azt nyugtázhathatjuk, hogy a szobrász újra visszatért régi anyagához, a fához, s az autonóm szobrászati műtől a funkcionális tárgyak esztétikus, művészi igényű megformálásához fordult. Korántsem példa nélküli e törekvés a művészet történetében, és különösen nem ritka a szobrászok munkásságában. Gondoljunk akár a reneszánszra, akár a barokkra, akár a szecesszióra,

Palotás
József:
Prométheusz

amely korszakok és stíluskörök mesterei körében természetes volt a belső terek és berendezéseik igényes, művészi, egyedi arcú megformálása. De a szobrászat és a tárgyformálás, a plasztika és a bútortervezés a funkcionalitástól eltekintve nagyon közel áll egymáshoz, és ezt Palotás József munkássága mellett számos más, a nemzetközi porondon dolgozó, és a magyar művészetben tevékenykedő alkotó működése is bizonyítja: a magyar alkotók közül Szócs Miklós Tui vagy Lois Viktor hasonló indíttatású fantázia-bútorvilágára emlékeztethetünk. Ez a fordulat Palotás József alkotói tevékenységében sem hathat a meglepetés erejével, hiszen – mint fentebb már utaltunk rá – e szobrász négy évtizedes pályáját mindvégig az alkotói nyugtalanság, a kereső szellemiség, a kutató szemlélet jellemezte.

A legújabb Palotás-művekként fából készült, funkcionális, legelsősorban a használhatóság igényét szolgáló, de formarendjükben és térbe illesztésükben, díszítéseikben, megdolgozottságukban hangsúlyos plasztikai jellegű megoldásokat is alkalmazó

Palotás
József:
Sarokszobor

bútorok, valamint önálló faszobrok állnak előttünk. Étkezőgarnitúrák, asztalok és székek, amelyek azonban nem kizárólagosan Palotás-művek, hiszen ezek az igényesen kivitelezett, gyönyörű alapanyagokból készült bútorok a régi jó barát Duga István faiparos leleménye, felkészültsége, szakismerete és jól felszerelt műhelye, no és szorgalma nélkül nem készülhettek volna el. Palotás József becslése szerint egy-egy garnitúra elkészítéséhez hat-nyolcszáz munkaóra volt szükség, amelynek során – gépi kivitelezéssel és kézi faragással – vélekedése szerint nagyon vidám és derűs tárgyegyütteseket hoztak létre. Valószínűleg nem kell hangsúlyoznunk, hogy ezeknél az együtteseknél nemcsak a látvány, a tetszetős megoldás, a „díszítettség” a fontos, hanem az is, hogy erősek és tartósak legyenek, és természetesen kényelmet is kínálnak és biztosítanak. Kipróbálni

még nem volt módomban, de a látvány-szinten ezek a munkák lenyűgözőnek ítéelhetők: visszafogott, tartózkodó, de az anyag-lehetőségeket és szépségeket kibontakoztató, mesterien megmunkált, egyedi arculatú, elegáns bútorokat tervezett és készített a Palotás József-Duga István alkotópáros. A szekrény-szobrok kívülről mintha szigorú, tiszta, konstruktív szellemiséget sugároznának, de bensejükben megmozdulnak a dolgok, tükrö-reflex-villódzások vagy szabálytalanságokkal felvértezett organikus motívumok jelennek meg. Ez a virtuális mozgás, ez az örvénylés, ez a burjánzás hatja át az egzotikus színes fákból faragott-épített székeket és az asztalokat is: aszimmetrikus, szárnyalást sugalló motívumok éltetik a háttámlákat és a karfákat, geometrikus rendbe foglalt mintázatok ékesítik az asztallapokat. És ha már fa az alapanyag, akkor szobrászi énjét sem tagadhatta meg Palotás József: olyan különös, de a funkciót már nem mérlegelő, vagy csak áttételesen érvényesítő tárgy-plasztikákat is készített, amelyek elsősorban gazdag plasztikai hatásvilágukkal ragadják magukkal a szemlélőt.

A Palotás József életművét áttekintő 1999-ben megjelent albumban írta Mezei Ottó művészettörténész: „Palotás nonfiguratív plasztikai nyelvezete nem mutat megállapodottságot. Változása nem annyira újabb elemek, motívumok bevonásán mérhető le, hanem az elvileg minimális sűrűségű lágy anyag hajlékonyságán, plaszticitásának növekedésén, térbe rajzolódásának változatosságán. Lelki helyzetek, nyugtalanító belső állapotok, grafikai sémával érzékeltethető hangulatok plasztikai metaforái ezek a szobrok...” Nos, a Duga Istvánnal közösen készített bútorokat és a bütorszobrokat, az új plasztikákat szemlélve megvonható az a konzekvencia, hogy az alkotói nyugtalanság továbbra sem csitul, hogy a tér áthatásának intenzitása nem csillapodik, hogy a lélek háborgása nem csendesedik, a belső feszültség nem csökken Palotás József művészetében. Akár a szobrokban, a bütorszobrokban is a kor pontos lenyomata rögzül.